

Gdańsk, dnia 10.10.2018 r.

Podstawowe dane osobowe recenzenta:

Prof. zw. dr hab. Wiesława Maliszewska

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Dziedzina: sztuki muzyczne

Dyscyplina artystyczna: wokalistyka

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ MGR ANNY MIKOŁAJCZYK-NIEWIEDZIAŁ

Zlecniodawca opinii

Uniwersytet Muzyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Wokalno-Aktorski, pismo z dnia 10.06.2018 r., zlecenie podjęte na podstawie art. 11 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789).

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego z dn. 25 listopada 2014 r. (art. 14 ust.2 pkt 1 i 2 ustawy) w sprawie:

- przyjęcia tematu i koncepcji pracy doktorskiej,
- wszczęcia, na wniosek Pani mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział z dn. 10.10.2014 r., przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej wokalistyki i wyznaczenie recenzenta.

W świetle ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, tekst jednolity (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) Rada Wydziału posiadała uprawnienia do prowadzenia przewodu na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej wokalistyka.

Do nadesłanego mi przez przewodniczącego Rady pisma sygnowanego datą 10 czerwca 2018 r. informującego mnie o wszczęciu przewodu doktorskiego i wyznaczeniu mojej osoby jako recenzenta pracy doktorskiej Pani mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział pt. „Inspiracja geniuszem Marii Skłodowskiej-Curie jako podstawa dzieła operowego Elżbiety Sikory „Madame Curie”, została dołączona następująca dokumentacja:

- praca doktorska w formie pisemnej i elektronicznej zawierająca nagranie na dwóch płytach CD omawianego dzieła oraz CD zawierającego treść dysertacji,
- dokumentacja działalności artystycznej.

Podstawowe dane o kandydacie

Pani mgr Anna Mikołajczyk-Niewiedział urodziła się w Lidzbarku Warmińskim. W 1983 roku rozpoczęła edukację muzyczną w szkole Muzycznej I stopnia w Olsztynie nauką gry na wiolonczeli. W 1987 roku rozpoczęła naukę śpiewu w Szkole Muzycznej II stopnia w Olsztynie w klasie śpiewu Pani Teresy Demuth-Keiser. Ten okres edukacji zakończyła uzyskaniem dyplomu i egzaminem dojrzałości w 1991 roku.

W tym samym roku rozpoczęła studia na Wydziale Wokalno-Aktorskim Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie w klasie śpiewu prof. Małgorzaty Marczewskiej, które z oceną bardzo dobrą ukończyła w 1996 roku. Od tej daty rozpoczęła

bogata działalność koncertową, w której głównym nurtem była muzyka kameralna i kantatowo-oratoryjna.

W 2001 roku otrzymała nagrodę im. Zofii Rayzacherowej na XI Festiwalu Muzyki Dawnej odbywającym się na Zamku Królewskim w Warszawie, noszącej tytuł „Dla największej indywidualności artystycznej w dziedzinie muzyki dawnej”.

W 2006 roku została członkiem Akademii Fonograficznej, przyznającej nagrody muzyczne FRYDERYK. W tym samym roku rozpoczęła współpracę z Warszawską Operą Kameralną, która wzmożyła Jej działalność sceniczną. Rok 2008 stał się początkiem regularnej współpracy z Operą Bałtycką w Gdańsku, jak też zaowocował dwiema nagrodami Akademii Fonograficznej FRYDERYK 2008 za płytę solową z pieśniami Karola Szymanowskiego – „Rymy dziecięce i Pieśni księżniczki z baśni”, przyznane w kategoriach: Recital wokalny, opera, operetka, balet oraz fonograficzny debiut roku.

W listopadzie 2011 roku zaśpiewała w Paryżu, w sali UNESCO, tytułową rolę w prapremierze opery Elżbiety Sikory – „Madame Curie”, gdzie odnotowano pochlebne recenzje, co zdecydowało, iż śpiewaczka wraz z kompozytorką zostały nagrodzone w plebiscycie Gazety Wyborczej Trójmiasto „Sztormy 2011”.

Za tę samą rolę w roku 2012 została uhonorowana nagrodą teatralną Prezydenta Miasta Gdańska.

W 2012 roku podjęła pracę w charakterze asystentki w klasie śpiewu solowego na Wydziale Wokalno-Aktorskim Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie.

W 2013 roku nagrodą Orphée du Prestige Lyrique de l'Europe de L'Academie du Disque Lyrique (Orfeusz Lirycznego Prestiżu od Akademii Dyskografii Lirycznej) uhonorowano nagranie DVD „Madame Curie” wydane przez firmę DUX, której rejestracji dokonano podczas spektaklu w Operze Bałtyckiej w Gdańsku 25 listopada 2011 roku, gdzie tytułową rolę również kreowała Pani mgr Anna Mikołajczyk-Niewiedział.

3 września 2014 roku w Chinach w Teatrze Wielkim w Tiencinie spektakl ten został wystawiony na Międzynarodowym Festiwalu Opery i Baletu.

Mając na względzie powyższe osiągnięcia artystyczne dysertantki należy również zauważyć mnogość koncertów solistycznych i zespołowych, które zostały ujęte w dokumentacji przewodowej od roku 1995 do 2014 – jest ich 467. Ta imponująca ilość świadczy o zaangażowaniu zawodowym i społecznym zapotrzebowaniu na Jej talent, który został uznany. Prócz bogatego repertuaru oratoryjno-kantatowego, jak też pieśni, doktorantka wymienia również ważniejsze partie operowe znajdujące się w Jej repertuarze. Posiada liczne nagrania radiowe, telewizyjne oraz płytowe.

Poza działalnością artystyczną, zajmuje się też pedagogiką wokalną, poza tym przekazuje swoje umiejętności podczas kursów wokalnych, nie tylko w Polsce, ale w i Czechach - kurs muzyki dawnej Rajnochowice (2003-2007) oraz w Kelcu (2008 r.).

Do dokumentacji dołączona została też opinia na temat umiejętności muzycznych Pani mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział napisana ręką prof. Stefana Stuligrosza (wieloletniego dyrygenta i chórmistrza „Poznańskich Słowików”), w której podkreśla Jej wysoki kunszt wokalny i wysoki poziom umuzykalnienia.

Ocena pracy doktorskiej mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział

Praca doktorska Pani mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział pt. „Inspiracja geniuszem Marii Skłodowskiej-Curie jako podstawa dzieła operowego Elżbiety Sikory „Madame Curie” składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na dwóch nośnikach CD: części pierwszej (sceny 1-11) oraz części drugiej (sceny 12-30). Dzieło zostało napisane do libretta Agaty Miklaszewskiej, która opierała się na faktach z życia Marii Skłodowskiej-Curie.

Wykonawcami są:

Maria Skłodowska-Curie - Anna Mikołajczyk

Pierre Curie - Paweł Skałuba

Paul Langevine - Tomasz Rak

Einstein - Leszek Skrla
Loïe Fuller - Joanna Wesołowska
Ewa - Anna Michalak
Irena - Karolina Sołomin
Missy Maloney - Monika Ferdyk-Klimaszewska
Gustave Téry - Bartłomiej Misiuda
Henri Perrin - Paweł Konik
Paul Painleve - Daniel Borowski
Wiceprezydent - Jan Szenk
Chór i Orkiestra Opery Bałtyckiej, pod kierownictwem muzycznym Wojciecha Michniewskiego

Będąc w posiadaniu materiału muzycznego zarejestrowanego na nośnikach CD, stanowiących przedmiot rozważań oceny pracy doktorskiej stwierdzam co następuje. Opera Pani Elżbiety Sikory pt. „Madame Curie” w kontekście opisu wokalnego głównej odtwórczyni roli nie daje zbyt wielkich możliwości. Pozbawiona arii, w przypadku nie tylko wiodącej partii, traktuje wokalistów dość instrumentalnie, jako nośnik fabuły w niej zawartej. Dlatego też moja ocena stanowić będzie ogólny osąd, bez analiz poszczególnych fraz. Z powodu rozbudowania partii głównej postaci, uczestniczącej od pierwszych chwil dzieła po ostatnie można w sposób permanentny ocenić jej kreację wokalną. Już sama forma dzieła współczesnego, w którym zaistniała Pani mgr Anna Mikołajczyk-Niewiedział, wykazuje Jej duże zdolności ogólnomuzyczne, albowiem odległa jest od typowej budowy dzieł barokowych czy romantycznych, z którymi dysertantka miała częstszy kontakt. Ocenę dzieła artystycznego rozpocznę od stwierdzenia, iż dużym atutem w zrozumieniu zapisu na nośniku CD jest przejrzysty opis wydarzeń zawarty w czwartym rozdziale pracy. Do bardziej wnikliwej analizy posłużyło mi też nagranie DVD omawianego dzieła, którego nie będę omawiać, ponieważ nie stanowi ono przedmiotu oceny. Skupiając się na ocenie kreacji postaci Marii, w którą wcieliła się Pani mgr Anna Mikołajczyk-Niewiedział stwierdzę, iż dysponuje ona pięknym, sopranowym głosem o zabarwieniu dramatycznym. Dysponuje rozległą skalą (partia obejmuje dźwięki od ais do d³). Partia wymaga dużej ruchliwości głosu, umiejętności wręcz koloraturowych, z czym śpiewaczka doskonale sobie poradziła. Partia Jej nacechowana jest dużą ilością skoków interwałowych, które w połączeniu dźwięków śpiewanych, mówionych, czy wręcz wykrzyczanych określa wysokie umiejętności techniki wokalnej dysertantki. Z powyższych powodów znakomicie też łączy rejestr piersiowy, mieszany czy głowowy podkreślając walory emocjonalne. Dysponuje doskonałym słuchem muzycznym, który przekłada się na nieskazitelną intonację. Do karkołomnych zadań, z których wywiązała się wzorowo, należy też kwestia poczucia rytmu, który, pomimo częstej zmienności, nie wytracił artystki z kontekstu. Dysponuje znakomitą dykcją, która wzmaga nośność dźwięków zwłaszcza trudnych do zaistnienia w zestawieniu z gęstą fakturą instrumentalną. Do nielicznych miejsc zaistnienia wokalistki w obszarze kantylenowym należy zaliczyć lament Marii z końca I-go aktu, duet miłosny z Langevinem w II akcie oraz końcową scenę aktu III, gdzie opisywane jest piękno radu. Zakres tej części opery jak i inne w pełni potwierdzają wysokie walory artystyczne śpiewaczki. Partia Marii w operze „Madame Curie” Elżbiety Sikory należy niewątpliwie do trudnych pod względem wykonawczym, dlatego po wnikliwym odsłuchaniu płyt CD zawierających nagranie omawianej opery stwierdzam, iż jestem pełna uznania dla kunsztu wokalnego Pani Anny Mikołajczyk-Niewiedział uznając realizację partii za wyjątkową, a nawet wybitną.

Część opisowa dysertacji

Jest bezpośrednim nawiązaniem do zagadnień związanych z dziełem artystycznym. Składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, wykazu cytowanego piśmiennictwa (bibliografii), wykazu przykładów nutowych i tabel oraz aneksu.

Wstęp stanowi uzasadnienie podjętego tematu oraz informuje o konieczności przybliżenia sylwetki wielkiej polskiej uczonej, której życiorys mimo tak ogromnych jej osiągnięć dla ludzkości, nie jest powszechnie znany. Dla potrzeb omawianej opery fakty wzięte z życia dwukrotnej noblistki zostały ujęte w librecie Agaty Miklaszewskiej. Autorka pracy podkreśla też celowość wybranego tematu przez wybitną współczesną kompozytorkę Elżbietę Sikorę, która stosuje nowatorskie techniki kompozytorskie, a w szczególności środki muzyki elektronicznej, osiągając znaczące miejsce wśród współczesnych kompozytorów nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie. Opera „Madame Curie” jest dziełem, które nie zostało opisane w żadnej pracy naukowej, dlatego też Pani mgr Anna Mikołajczyk-Niewiedział jako pierwsza i jedyna, jak do tej pory, odtwórczyni roli Marii w omawianej operze postanowiła tego dokonać. Zwraca uwagę na zasadność podzielenia się doświadczeniami podczas budowania tej postaci, nie tylko pod względem wokalnym, ale też dramaturgicznym, aktorskim.

W dalszej części dysertacji autorka nakreśla tematy, które porusza w rozdziałach.

Rozdział 1, zatytułowany „Postać Marii Salomei Skłodowskiej-Curie inspiracją do tworzenia dzieł artystycznych”, zawiera cztery podpunkty:

- 1.1 Rys biograficzny Marii Skłodowskiej-Curie,
- 1.2 Fenomen kobiety naukowca, odkrywcy, matki i żony,
- 1.3 Złożoność osobowości Marii Skłodowskiej-Curie,
- 1.4 Przykłady dzieł artystycznych powstałych w wyniku inspiracji osobą Marii Skłodowskiej-Curie.

Rozdział ten w pierwszych słowach informuje, iż w uznaniu ogromnych odkryć na miarę globalną już w 1943 roku zrealizowano film w Stanach Zjednoczonych pt. „Madame Curie” o wielkiej naszej rodaczce, wyreżyserowany przez Mervyna Le Roya. Następnie autorka pracy wnikliwie opisuje historie jej życia w pełnym zarysie biograficznym, poszerzając o wątki nie tylko osiągnięć naukowych, ale także aspekty rodzinne, edukacyjne i inne. Podkreśla jej cechy charakteru i bezwzględny upór w dążeniu do osiągnięcia celu. Bardzo interesujący jest podpunkt 4 pierwszego rozdziału zawierający wykaz filmów, które powstały o Marii Skłodowskiej-Curie, jak też sztuk teatralnych oraz literatury, którą posłużyła się doktorantka podczas budowania postaci Marii.

Rozdział 2, noszący tytuł „Elżbieta Sikora – wybitna, współczesna polska kompozytorka”, zawiera dwa podpunkty:

- 2.1 Rys biograficzny kompozytorki,
- 2.1 Twórczość kompozytorki.

Materiał zawarty w tym rozdziale opisuje początki inspiracji muzyką operową, która odległa była od muzyki komputerowej czy elektronicznej uprawianej przez kompozytorkę. W dalszej części ujęty rys biograficzny łączy wątki z edukacją oraz nagrodami, które kompozytorka uzyskiwała w uznaniu swych zasług kompozytorskich. Wnikliwie też potraktowana jest twórczość pod względem różnorodności form. Wśród 70 pozycji skatalogowanych występują dzieła symfoniczne, kameralne, solowe, operowe oraz wokalnie-instrumentalne, których brzmienie związane jest z bardzo indywidualnym i charakterystycznym sposobem wyrazu muzycznego.

Rozdział 3, pt. „Geneza opery Madame Curie”, ujawnia kulisy powstania dzieła oraz jego realizacji 25 listopada 2011 roku w Operze Bałtyckiej w Gdańsku, która zainaugurowała cykl „Opera Gedanensis” wspierany przez Prezydenta Miasta Gdańska.

Autorka pracy nadmienia, iż światowa prapremiera omawianej opery odbyła się 15 listopada 2011 roku w Paryżu w Sali UNESCO, gdzie świętowany był wówczas Międzynarodowy Rok Chemii i rocznica 100-lecia przyznania Nagrody Nobla Marii Skłodowskiej-Curie. Obchody te były zrealizowane w ramach Zagranicznego Programu Kulturalnego Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. W dalszej części tego punktu autorka pracy przedstawia szeroką wypowiedź kompozytorki opisującej proces twórczy opery pt. „Madame Curie” oraz uzasadnia zależność brzmieniową kompozycji z librettem.

Rozdział 4, noszący tytuł „Konstrukcja i treść opery Madame Curie”, zawiera w czterech podpunktach: opis budowy, opis wydarzeń, krótką charakterystykę pozostałych postaci opery oraz modyfikacje budowy.

Informuje o tym, iż w pełnej wersji, w wydaniu PWN, jest trójaktowym dziełem ujętym w prologu orkiestrowym, trzydziestu scenach i epilogu instrumentalnym. Zwraca uwagę na rozbudowany skład orkiestry symfonicznej, powiększony o gitarę elektryczną i akordeon. Uzasadnia użycie efektów elektroakustycznych dla potrzeb wzmożenia wyrazistości zaistniałych zdarzeń sytuacyjnych. Następnie w sposób permanentny przedstawia trzy akty od strony libretta. Ostatni podpunkt noszący tytuł „Modyfikacja budowy” jest bardzo cennym źródłem wiedzy na temat przemian, jakich dokonuje do ostatnich chwil przed prezentacją publiczną kompozytor, librecista i reżyser. W związku z tymi zabiegami czas opery został znacznie skrócony (do 1 godziny 40 minut) i zyskał formę jednoaktówki, a fabuła nabrała większej przejrzystości i zwięzłości.

Rozdział 5, opatrzony tytułem „Właściwości języka muzycznego”, zawiera dwa podpunkty: melodykę i rytmikę. Posługując się wieloma przykładami muzycznymi autorka ukazuje złożoność problemu pojednania melodyki z rytmiką. Wskazuje na szeroki wachlarz atonalności, skoków interwałowych, wykraczania poza zasady harmoniczne, śpiewania na przemian z mówieniem, krzykiem, zmianą rejestrów głosowych, dużą dowolnością rytmiczną z jednoczesnym zachowaniem czasoprzestrzeni określonej w materiale muzycznym. To niektóre tylko trudności, z którymi zmierzyć się musiała odtwórczyni roli we współczesnej operze. Powyższe i wiele innych środków wyrazu, użyte dla wydobycia określonych emocji, są nie lada wyzwaniem, co zostało w tym rozdziale szeroko opisane.

Rozdział 6, pt. „Specyfikacja prowadzenia głosu w partii Marii”, zawiera 4 podpunkty, takie jak: emisja głosu, narracja głosem, instrumentalne prowadzenie głosu oraz intonacja.

Rozdział ten zawiera krótki opis sposobu prowadzenia głosu, jego rozpiętości, kształtowania dynamiki, ogólnego wizerunku, użycia go do potrzeb wyrażania skrajnych emocji. Autorka używając przykładów z różnych scen omawianej opery przedstawia zagadnienie techniki wokalne, której znajomość w zasadniczy sposób pomaga poprawnie wykonać kwestie śpiewane, mówione, wykrzywane czy imitujące pisk. Zwraca uwagę na zastosowanie ćwiczeń głosowych przed przystąpieniem do pracy, by uniknąć forsowania głosu. Dużą uwagę kieruje na instrumentalne prowadzenie głosu oraz intonację, która jak w żadnej muzyce innego stylu jest czasami trudna do utrzymania, choćby ze względu na często małą pomoc ze strony towarzyszących instrumentów. Autorka pracy zwraca też uwagę, iż poprawna dykcja i artykulacja wspomaga w znacznym stopniu czystość i intonację dźwięków.

Rozdział 7, pt. „Problemy wykonawcze partii Marii”, zawiera 4 podpunkty: współpraca z kompozytorką, współpraca z dyrygentem, współpraca z reżyserem, współpraca z innymi wykonawcami.

Powyższy rozdział traktuje o współpracy i pełnym zrozumieniu pomiędzy odtwórcą dzieła muzycznego a wyżej wymienionymi. Zrozumienie oczekiwań każdej ze stron, profesjonalizm, zaangażowanie oraz zaufanie i dyspozycyjność to warunki, które sprzyjają pokonywaniu problemów wykonawczych oraz kreowaniu dzieła w pełnym zamyśle twórczym.

Zakończenie pracy doktorskiej jest podsumowaniem ciekawych spostrzeżeń stawiających omawiany temat w świetle przejrzystych wniosków. Prócz wielu wątków poruszanych w tym rozdziale, autorka pracy uzasadnia potrzebę tworzenia i rozpowszechniania nowych form muzyki współczesnej.

Po zakończeniu doktorantka zamieściła bibliografię, wykaz przykładów nutowych i tabel oraz aneksy, w których przedstawia ciekawe recenzje z różnych spektakli. Umieszcza zdjęcia z prób do spektaklu, zamieszcza plakat operowy, okładkę płyty DVD z nagraniem spektaklem oraz 2 płyty CD zawierające materiał dźwiękowy. Uzupełnieniem jest dołączona praca doktorska, jej streszczenie i summary na płycie CD. Tu zauważam brak summary w tekście pracy. Praca choć nie jest pozbawiona małych, nielicznych uchybień stylistycznych czy też

tw. literówek stanowi cenne źródło wiedzy o charakterze odkrywczym i edukacyjnym. Pod względem edytorskim i merytorycznym nie budzi zastrzeżeń.

Konkluzja

Praca doktorska Pani mgr Anny Mikołajczyk-Niewiedział pt. „Inspiracja geniuszem Marii Skłodowskiej-Curie jako podstawa dzieła operowego Elżbiety Sikory „Madame Curie” stanowi cenne źródło wiedzy dotyczącej nie tylko genezy omawianego dzieła, ale również szerokich zagadnień z nim związanych. Oprócz biograficznych wątków Marii Skłodowskiej-Curie, które same w sobie nie stanowią odkrycia, praca zawiera wnikliwy opis zagadnień dotyczących muzyki współczesnej, jej wykonawstwa ze szczególnym uwzględnieniem techniki wokalne. Praca zawiera ponadto cenne informacje dotyczące spostrzeżeń samej kompozytorki na temat jej dzieła oraz porusza szereg tematów dotyczących środków wyrazu, metod, stylu, których użyła. Praca jest tym ciekawsza, że może stanowić pewnego rodzaju przewodnik dla młodych adeptów sztuki wokalne, chcących sięgnąć po współczesną muzykę. Znajdą tu liczne wskazówki dotyczące nie tylko emisji, ale narracji głosem, sposobu zastosowania dźwięków, których w muzyce wcześniejszych epok nie było, bądź występowały niezwykle rzadko. Problemy wykonawcze tytułowej partii omawianej opery zostały uwzględnione nie tylko w kontekście wokalnym, ale również zależne od współpracy z kompozytorką, dyrygentem, reżyserem i współwykonawcami pozostałych ról. Praca ma charakter nowatorski i poznawczy. Wnosi szereg spostrzeżeń godnych przemyśleń i zastosowań w realizacji muzyki współczesnej.

Dlatego też niniejszym stwierdzam, że doktorantka wykazała się głęboką wiedzą teoretyczną, a także umiejętnościami w prowadzeniu samodzielnej pracy naukowej i artystycznej. Stwierdzam ponadto, że doktorantka rozwiązała założone w pracy zagadnienie artystyczne i spełniła bez zastrzeżeń wymagania ustawy.

Pracę doktorską przyjmuję.

Prof. zw. dr hab. Wiesława Maliszewska

